

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ ของผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย วิจัยศึกษาจาก แนวคิด บทความ ตำรา วารสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นกับการจัดการศึกษา
  - 1.1 แนวคิดและหลักการในการปกครองส่วนท้องถิ่น
  - 1.2 การจัดการศึกษาขององค์ประกอบส่วนท้องถิ่น
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่น
  - 2.1 ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย
  - 2.2 การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นกับการจัดการศึกษา

1. แนวคิดและหลักการในการปกครองส่วนท้องถิ่น

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้ คือ รอบสัน (Robson, 1953 อ้างอิงใน อรรถ รัตนวิมล, 2545, หน้า 25-30) ได้นิยามว่าการปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึงการปกครองซึ่งท้องถิ่นได้มีการเลือกตั้งโดยอิสระ เพื่อเลือกผู้ที่มีหน้าที่บริหารปกครองท้องถิ่น มีอำนาจอิสระ พร้อมความรับผิดชอบที่จะใช้ได้โดยปราศจากการควบคุมของหน่วยงานการบริหารราชการส่วนกลางหรือภูมิภาค แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้บังคับว่าด้วยอำนาจสูงสุดของประเทศโดยมีหลักการสำคัญของการมอบอำนาจให้ท้องถิ่นปกครองตนเอง ดังนี้

- 1.1 ต้องให้องค์กรที่ได้รับการกระจายอำนาจนั้น มีการเลือกตั้ง (Election) เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารของท้องถิ่น
- 1.2 ต้องให้มีองค์กรในการบริหารหรือการปกครองท้องถิ่นเกิดขึ้น โดยมีสภาพเป็นนิติบุคคลเพื่อการดำเนินงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย

1.3 หน่วยการปกครองท้องถิ่น ควรมีอิสระหรือสิทธิในการปกครองตนเอง (Autonomy) เช่น การกำหนดนโยบาย การดำเนินงานต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยไม่ขัดต่อกฎหมายของรัฐบาลกลาง

1.4 หน่วยการปกครองท้องถิ่น ควรมีอำนาจในการดำเนินการตราข้อบัญญัติเพื่อการดำเนินงานและควบคุม ให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อบัญญัตินั้น ๆ ได้พอสมควร

1.5 หน่วยการปกครองท้องถิ่น ควรมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้โดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นไปตามการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพื่อจะดำเนินการในหน้าที่ของตนด้วยดีมีประสิทธิภาพ

1.6 ภายในการปกครองท้องถิ่น จะต้องมีความสามารถในการปกครองบังคับบัญชาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือการมีอำนาจในการจัดหาตัวบุคคลเข้ามาดำเนินการในการปกครองท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นนั้น ๆ

1.7 องค์การ จะต้องมีความอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบภายในอาณาเขต (Territory) ที่กำหนดขึ้นโดยรัฐบาลกลางประหยัด หงษ์ทองคำ (2519, หน้า 40) ให้ความหมายการปกครองส่วนท้องถิ่นว่าหมายถึงรูปแบบการปกครองที่เกิดจากระบบการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่นเพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้และดำเนินงานต่าง ๆ ในการปกครองท้องถิ่นด้วยตนเองเพื่อสนองตอบความต้องการและแก้ปัญหาด้วยตัวของตนเอง อุกฤษ์ หิรัญโต (2523, หน้า 4) ได้นิยามว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐบาลมอบให้หน่วยปกครองระดับรองของรัฐบาลหรือกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครองและดำเนินกิจการบางอย่างเพื่อผลประโยชน์ของรัฐบาลและผลประโยชน์ของท้องถิ่นหรือผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรงการบริหารงานของท้องถิ่นมีการจัดเป็นองค์การประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ซึ่งประชาชนเลือกตั้งขึ้นมาทั้งหมดหรือบางส่วนมีความเป็นอิสระในการบริหารงานแต่รัฐบาลต้องควบคุมด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมจะปราศจากการควบคุมของรัฐบาลได้ไม่ เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่รัฐทำให้เกิดขึ้นสรุปได้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่นโดยอยู่ภายใต้บังคับว่าด้วยอำนาจสูงสุดของประเทศอันเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักการปกครองด้วยตนเองมีการเลือกตั้งเพื่อให้คนในท้องถิ่นได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารของท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอิสระและสิทธิในการปกครองตนเองโดยไม่ขัดต่อกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลในอาณาเขตที่กำหนดและนอกจากนั้นยังมีอำนาจในการปกครองบังคับบัญชา และการตราข้อบัญญัติเพื่อการดำเนินการ รวมถึงการจัดเก็บ

2. การจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนและหน่วยงานการจัดการศึกษาในท้องถิ่นมากที่สุดสามารถรับรู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดีดังนั้นจึงได้มีการถ่ายโอนบทบาทให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการศึกษาร่วมกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ ซึ่งระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยการจัดการศึกษา สรุปได้ดังนี้ (สำนักกฎหมายมงคลธรรม, หน้า 2005 ก) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไว้ในหลายมาตรา กล่าวคือ มาตรา 43 ระบุว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 78 ระบุว่า รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นเอง

มาตรา 81 ระบุว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมมาตรา 282 ระบุว่า รัฐต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระกับท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองมาตรา 284 ระบุว่า ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง

การบริหารและให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไว้ในหลายมาตราสรุปได้ดังนี้ กล่าวคือมาตรา 9 ให้ยึดหลักการจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัด

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่น

1. ความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเด็กระดับปฐมวัย ที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี จะเป็นช่วงอายุที่สามารถพัฒนาความพร้อมทางด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาได้อย่างเต็มที่ หากไม่ได้รับการพัฒนาส่งเสริม

1. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตามโครงสร้างเดิมก่อนเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ ได้ดำเนินการจัดเตรียมความพร้อม ให้แก่เด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่

1.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนให้แก่เด็กก่อนเกณฑ์ภาคบังคับกลุ่มอายุ 4-6 ปี โดยจัดประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้มีความพร้อมในการเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งในระยะแรกจัดเป็น 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรอนุบาล 2 ปีและหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี และในปีการศึกษา 2539 ได้ยกเลิกหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี และใช้หลักสูตร อนุบาล 2 ปี โดยรับเด็กที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 4 ปีขึ้นไป และกรณีที่โรงเรียนมีความพร้อมรวมทั้งชุมชน ต้องการให้มีการจัดหลักสูตรอนุบาล 3 ปี โดยเริ่มรับเด็กอายุ 3 ปี จะต้องขออนุญาตจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

1.2 กรมการศาสนา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยนอกระบบโรงเรียนโดยจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด สอนเด็กก่อนเกณฑ์ที่จะเข้ารับการศึกษาระดับบังคับตามกฎหมาย ทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 3 ปี จนถึงย่างเข้าปีที่ 6 1.3 กรมการฝึกหัดครู ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยในระบบโรงเรียน ในโรงเรียนสาธิตของวิทยาลัยครู โดยจัดให้แก่เด็กอายุ 3-6 ปี ในหลักสูตรอนุบาล 3 ปี หลักสูตรอนุบาล 2ปี และหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา เป็นการแบ่งเบาภาระของอาจารย์

2. ส่วนราชการอื่น ที่ร่วมดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยมีหลายหน่วยงาน ได้แก่

2.1 กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหน่วยงานที่ดำเนินการ ดังนี้

2.1.1 กรมการปกครอง โดยมีสำนักงานการศึกษาท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้แก่เด็กวัย 4-5 ปี หรือเด็กวัยก่อนเกณฑ์การศึกษาระดับมัธยมศึกษาในเขตเทศบาลและเมืองพัทยา เพื่อพัฒนาการเตรียมความพร้อมทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมและความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่อไป โดยจัดเป็น 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรอนุบาล 2ปี และหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี

2.1.2 กรมตำรวจ โดยมีกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลการคมนาคมไม่สะดวกดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) จัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยจัดให้กับเด็กอายุ 3-6 ปี ในหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี มุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กวัยก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชนยากจนไกลคมนาคมและส่งเสริมสุขภาพอนามัยตลอดจนโภชนาการที่ถูกต้องในเด็ก 2) จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยจัดการบริการด้านการศึกษาให้แก่เด็กอายุ 2-6 ปี ที่ไม่สามารถรับบริการศึกษาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาโดยตรงในเขตพื้นที่ที่เป็นจังหวัดชายแดนและกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนตั้งอยู่หรือ

2.1.3 กรมประชาสงเคราะห์ ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยมี 2 รูปแบบคือ 1) จัดการศึกษาในระบบโรงเรียน จัดให้แก่เด็กอายุ 3-6 ปี ในโรงเรียนหมู่บ้านชาวไทยต่างวัฒนธรรมและสถานสงเคราะห์เด็กเป็นการดูแลเด็กกำพร้าหรือเด็กถูกทอดทิ้ง โดยจัดเป็นหลักสูตรอนุบาล 2 ปี และหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี สำหรับหน่วยงานที่จัด ได้แก่ กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น 2) จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการให้การเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กที่มีปัญหาด้านการเลี้ยงดูจากพ่อแม่และเด็กพิการ โดยจัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนให้การอุปการะทั้งชายและหญิงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 ปี ซึ่งหน่วยงานที่ดำเนินการ คือ กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กองนิคมสร้างตนเอง กองสงเคราะห์ชาวเขา และกองบริการชุมชน

2.1.4 กรมการพัฒนาชุมชน มีกองพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนอกระบบโรงเรียน โดยดำเนินการพัฒนาเด็กในชนบทตั้งแต่อายุแรกเกิด ถึงอายุ 6 ปี โดยมีแนวทางการดำเนินงาน 2 รูปแบบ คือ 1) การพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดำเนินการสนับสนุนโดยให้ชุมชนจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลหมู่บ้าน เพื่อรับเลี้ยงดูเด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี โดยจัดให้มีผู้ดูแลเด็กทำหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงดูเด็ก และได้รับค่าตอบแทนจากกรมการพัฒนาชุมชน ผู้ปกครอง และ/หรือชุมชน ในอัตราส่วนผู้ดูแลเด็ก 1 คนต่อเด็ก 20-25 คนและคณะกรรมการพัฒนาเด็กเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมการพัฒนาชุมชนและกรมการสภา 2) การพัฒนาเด็กนอกศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดำเนินงานพัฒนาเด็กตั้งแรกเกิดถึงอายุ 6 ปี ที่ขาดโอกาสเข้ารับการเลี้ยงดูในศูนย์ให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาเช่นเดียวกับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยมุ่งให้องค์กรท้องถิ่น อาสาสมัคร พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัว เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.2 กรุงเทพมหานคร ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีสำนักการศึกษากรุงเทพมหานครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยเพื่อให้เด็กที่มีอายุ 5 ปี (ก่อนเกณฑ์บังคับ 1 ปี) ได้รับการดูแลในการพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยเด็กที่บิดามารดาฐานะยากจนได้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับปฐมวัย โดยจัดเป็นหลักสูตรเด็กเล็ก 1 ปี 2) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีสำนักพัฒนาชุมชนและสำนักอนามัย เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดบริการให้สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข และศูนย์พัฒนาเด็กในชุมชนแออัด

2.3 กระทรวงสาธารณสุข โดยกองโภชนาการกรมอนามัยเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนอกระบบโรงเรียน ได้ให้ความสำคัญในด้านสุขภาพกายและจิตใจของเด็กวัยก่อนเรียน รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้สมวัยเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ในปัจจุบันได้จัดตั้งศูนย์โภชนาการเด็กเพื่อแก้ไขปัญหาภาวะโภชนาการในเด็กโดยรับเด็กอายุ 2-5 ปี

2.4 ทบวงมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในระบบโรงเรียน ในโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัย เป็น 2 ลักษณะ คือ ให้การศึกษาแก่เด็กอายุ 3-5 ปี (6ปี) ในรูปแบบของชั้นอนุบาลในโรงเรียนสาธิต และชั้นเตรียมประถมศึกษาหรือชั้นเด็กเล็ก ให้การศึกษาแก่เด็กอายุ 5-6 ปี ในรูปของชั้นเด็กเล็ก ใช้เวลาในการจัด 1 ปี

2.5 องค์การเอกชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ตั้งแต่ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ซึ่งคณะรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้อนุมัติให้จัดตั้งสภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชนขึ้น ประกอบด้วยองค์กรสมาชิก 50 องค์กร ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ มูลนิธิเด็ก มูลนิธิการพัฒนาเด็ก

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของหน่วยงานต่าง ๆ มีจุดประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ และให้มีความพร้อมในการเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา และให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองโดยผ่านทางเด็กส่วนกิจกรรมที่จัดในสถานเลี้ยงเด็กนั้นมีความแตกต่างกันบ้าง ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และลักษณะหน่วยงานที่จัด เช่น โครงการฝึกฝนอบรมเด็กก่อนวัยเรียนของกรมการฝึกหัดครู นอกจากจะมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเด็ก เผยแพร่การเลี้ยงดูเด็กในชนบท ชักจูงให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแล้วยังเป็นการให้สถานศึกษาฝึกหัดครูให้ได้ศึกษา ฝึกหัดการจัดการเรียนการสอน

2. การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 32) กล่าวถึงแนวทางการจัดระเบียบบริหารโรงเรียน หรือสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล มีข้อช่วยการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแบ่งออกเป็น 4 ด้าน 1) ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก 2) ด้านการผลิตสื่อ 3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม การวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คือ

2.1 การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กมี 4 ด้าน

2.1.1 ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก

เด็กเล็ก เป็นวัยที่มีความซุกซน เคลื่อนไหวตลอดเวลา สติปัญญาและความคิดจะมีความเป็นอิสระ แปรเปลี่ยนตามสิ่งแวดล้อมที่พบเห็นใกล้ตัว ชอบลอกเลียนแบบตามความนึกคิดของตน จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ให้มีการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัยดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก และมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กมากที่สุด ในช่วงที่เด็กอยู่ในศูนย์ฯ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รู้จักรับผิดชอบ รักเด็ก อุทิศตน อ่อนโยน จิตใจโอบอ้อมอารีมีความยุติธรรม มีลักษณะเป็นผู้นำ เพื่อจะเป็นผู้ที่ให้การดูแลเด็กอย่างมีประสิทธิภาพเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก เป็นการวางรากฐาน ความคิด สติปัญญา อารมณ์ สังคม ลักษณะนิสัย เสริมสร้างบุคลิกที่ดีให้กับเด็ก ซึ่งเปรียบเสมือนการวางรากฐานของประเทศ

1) ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเด็ก ในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

1.1) ปฏิบัติหน้าที่ตามกิจวัตรของเด็กครูผู้ดูแลเด็กจะต้องทำหน้าที่ดูแลเด็กและปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันของเด็ก เพื่อให้เด็กมีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการทุกด้านตามวัย และมีการเรียนรู้ที่เหมาะสม

1.2) ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในลักษณะบูรณาการ ครูผู้ดูแลเด็กมีหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในลักษณะบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือให้เด็กได้พัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และจริยธรรมไปพร้อมกัน โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้จากสิ่งของและผู้คนที่อยู่รอบข้าง ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ได้โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า การเคลื่อนไหว การเล่น และ การลงมือกระทำ ดังนั้น ครูผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเสริมให้โอกาสเด็กได้พัฒนาอย่างเต็มที่ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยคำพูดและกิริยาท่าทางที่นุ่มนวล อ่อนโยน แสดงความรักความอบอุ่น

1.3) สังเกต ฝ้าระวัง และบันทึกความเจริญเติบโตพฤติกรรม พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต ฝ้าระวังปัญหาสุขภาพ พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จดบันทึกพฤติกรรมเพื่อจะให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งปกติและผิดปกติที่เกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่การค้นหาสาเหตุ เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันเวลาที่

1.4) มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีความรู้ และเข้าใจพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และไม่พึงประสงค์ของเด็ก ซึ่งพฤติกรรมนั้น อาจเกิดจากการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก รวมทั้งการปรับตัวของเด็กต่อสิ่งแวดล้อม หากไม่ได้รับการแก้ไขตามแนวทางที่เหมาะสม อาจนำไปสู่ปัญหาทางพฤติกรรมของ

1.5) จัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยถูกสุขลักษณะเหมาะสมกับการพัฒนาเด็กทุกด้านครูผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในอาคารและภายนอกอาคารให้สะอาดถูกสุขลักษณะปลอดภัย และมีบรรยากาศเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

1.6) ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กครอบครัวและชุมชนครูผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กโดยเป็นคนกลางในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ หรือผู้ปกครองสมาชิกในครอบครัวและบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อทราบถึงพฤติกรรม พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของเด็กได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง

1.7) รู้จักพัฒนาตนเองในทางวิชาการและวิชาชีพครูผู้ดูแลเด็กจะต้องใฝ่หาความรู้ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนี้

1.8) การพัฒนาด้านความรู้ทางวิชาการและทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาหาความรู้ การเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอการติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และเทคโนโลยีโดยอาศัยสื่อที่หลากหลาย รวมทั้งการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก /สถานพัฒนาเด็กเล็กที่มีคุณภาพ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกและจัดตั้งชมรมเครือข่ายครูผู้ดูแลเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ครู ผู้ดูแลเด็ก

1.9) การพัฒนาด้านบุคลิกภาพ จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะรักเด็ก อุทิศตนอุทิศตนมีกิริยาจาจามนวลอ่อนหวาน ใจเย็น รู้จักปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองอยู่เสมอ

2) การปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กจะอยู่ใกล้ชิดกับเด็กตลอดทั้งวัน ดังนั้นจึงมีหน้าที่ ดังนี้

2.1) อบรมเลี้ยงดูเด็ก ตั้งแต่รับเด็กจากผู้ปกครองจนกระทั่งส่งคืนให้ผู้ปกครอง

2.2) จัดกิจกรรมประจำวัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ และเตรียมความพร้อมให้กับเด็ก ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และได้รับการพัฒนา ทั้งด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคม สติปัญญาและลักษณะนิสัย โดยจัดกิจกรรมกลางแจ้ง ในร่ม และจัดมุมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือ มุมศิลปะ มุมดนตรี ฯลฯ

2.3) ปลุกจิตสำนึกให้เด็กรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตย การรักษาสีงแวดล้อม ความมีระเบียบวินัยมีความรับผิดชอบความมีน้ำใจ ฯลฯ

2.4) ดูแลความปลอดภัยและรักษาความสะอาดภายในและภายนอกอาคารของศูนย์ฯ

2.5) ให้เด็กเคารพธงชาติ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

2.6) สํารวจรายชื่อเด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูประจำวัน เยี่ยมเยียนผู้ปกครองและเด็ก ในกรณีที่เด็กไม่มาเรียนเกิน 3 วันและในกรณีที่เกิดปัญหาอื่น ๆ

2.7) จัดเตรียมสถานที่เรียน จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอนโดยเน้นวัสดุที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น จัดอาหารเสริม น้ำดื่ม น้ำใช้ จัดทำบันทึกการสอน และบันทึกประจำวันของเด็ก ตลอดจนจัดทำทะเบียนอุปกรณ์การเรียนการสอน

2.8) จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตามโครงการจัดหาอาหารเสริม (นม) สำหรับเด็ก

2.9) จัดทำบัญชีแสดงรายการอาหารกลางวันรายสัปดาห์ ตามโครงการจัดหาอาหารกลางวันสำหรับเด็ก

2.10) ร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาเด็กเล็ก ผู้ปกครอง จัดบรรยากาศสิ่งแวดลอมในบริเวณศูนย์ฯ

3) การปฏิบัติหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กในการสร้างความสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน

3.1) เยี่ยมเยียนปรึกษาหารือขอคำแนะนำจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง และองค์กรประชาชน ต่าง ๆ เช่นกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลเป็นต้นตลอดถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์ฯ เชิญชวนผู้ปกครองให้เข้ามาร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ฯ

3.2) ส่งเสริมผู้ปกครองให้มีความรู้เพิ่มขึ้น เช่น จัดทำบอร์ด หรือมุมหนังสือเพื่อส่งเสริมให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแต่ละวัย ทั้งในเรื่องสิทธิเด็ก และเรื่องอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จัดมุมหนังสือนิทานสำหรับผู้ปกครองให้ผู้ปกครองได้ยืมไปอ่านให้เด็กได้รับฟังเป็นต้น

3.3) เยี่ยมเยียนเด็กเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยขาดเรียนให้คำแนะนำผู้ปกครองในการตรวจรักษาและการป้องกัน

3.4) ร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านเพื่อจัดกิจกรรมร่วมกับศูนย์ฯ เช่น จัดงานวันแม่ งานวันเด็ก ฯลฯ

3.5) ร่วมประชุมกับคณะกรรมการพัฒนาการของเด็กหรือองค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตำบล เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก

3.6) ศึกษาหาความรู้ในเรื่องพัฒนาเด็กเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอบรมเลี้ยงดูได้อย่างเหมาะสมตามวัย

3.7) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์ฯ

2.1.2 ด้านการผลิตสื่อ

1) การจัดหาสื่อและการผลิตสื่อ สื่อการเรียนการสอนเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวเนื้อหาการเรียนการสอนไปสู่ความรู้ ลักษณะสื่อที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมควรเริ่มต้นจากง่ายไปหายาก เช่น จากสื่อของจริง ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพโครงร่าง และสัญลักษณ์ และจากการใช้กิจกรรมและการเล่นเป็นสื่อ ได้แก่ กิจกรรมเสรี (เล่นตามมุม) เช่น บทบาทสมมุติ กิจกรรมสร้างสรรค์ เกมการศึกษา กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นต้น ทั้งนี้การใช้สื่อต้องเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจและความต้องการของเด็กที่หลากหลาย ซึ่งการเลือกใช้สื่อควรให้ตรงกับจุดมุ่งหมายการสอน เหมาะกับวัยและสภาพแวดล้อมถูกต้องทันสมัย คุณภาพดี เข้าใจง่าย สัมผัสได้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 65-70) สอดคล้องกับลอบ ชูติกรและคณะ (2536, หน้า 183-185) ที่กล่าวเสริมถึงลักษณะของสื่อการสอนที่ดีสำหรับเด็กปฐมวัย สรุปได้ว่า 1) ต้องปลอดภัย กล่าวคือ อาจทำด้วยวัสดุที่ไม่เป็นพิษต่อเด็ก มีผิวเรียบไม่มีเหลี่ยม ขนาดต้องไม่เล็กเกินไปจนเด็กสามารถกลืนหรือเอาใส่จมูก รูหู ได้ หรือต้องไม่ใหญ่โตจนเด็กยกไม่ไหว มีความแข็งแรงไม่ชำรุดง่าย การออกแบบประณีตไม่มีมุมแหลมคมที่อาจเป็นอันตราย 2) ต้องมีประโยชน์กล่าวคือ ช่วยสร้างความสนใจให้เด็กอยากรู้อยากเห็น ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ กล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวและการใช้มือได้อย่างแคล่วคล่อง 3) ต้องประหยัด กล่าวคือ ประหยัดเงิน ประหยัดวัสดุและประหยัดเวลาแรงงานในการทำหรือหาซื้อ 4) ต้องมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ มีความยากง่ายเหมาะสมกับความสามารถของเด็ก สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เด็กได้รับประโยชน์โดยตรงและเกิดการเรียนรู้

2) ระบบการผลิตสื่อการสอน

2.1) สำรองความต้องการ การผลิตสื่อเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง จะต้องสำรองความต้องการของผู้ใช้ ความต้องการของผู้ใช้อาจจะได้มาจากการแสดงความต้องการของผู้ใช้โดยตรง หรือจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจ

2.2) กำหนดเป้าหมายการผลิต เมื่อทราบความต้องการของผู้ใช้แล้ว ก็จะนำเอาความต้องการมาประเมินจัดลำดับความสำคัญแล้วกำหนดเป้าหมายการผลิต

2.3) วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายย่อมมีความแตกต่างกัน ในด้านคุณลักษณะบางประการ ผู้ผลิตจะต้องศึกษาแนวโน้มความแตกต่างของกลุ่มในด้านต่าง ๆ

2.4) กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม การกำหนดจุดมุ่งหมายการผลิตสื่อ ควรกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมเพื่อให้สามารถตรวจสอบผลได้

2.5) วิเคราะห์และจัดทำเนื้อหา โดยนำเนื้อหาที่จะผลิตสื่อมาวิเคราะห์หาความเหมาะสมในการจัดรูปแบบการนำเสนอและจัดลำดับเรื่องราว

2.6) เลือกประเภทสื่อที่จะผลิต เนื้อหาหนึ่ง ๆ อาจผลิตสื่อได้หลายประเภท ในการตัดสินใจว่าจะผลิตเป็นสื่อประเภทใดนั้นจะต้องนำมาพิจารณาหาความเหมาะสมอย่างรอบคอบโดยพิจารณาองค์ประกอบเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการผลิต ลักษณะของเนื้อหา ชีตความสามารถในการผลิตของหน่วยงานผลิตหรือผู้ผลิตเป็นต้น

2.7) ผลิตสื่อ กระบวนการผลิตสื่อจะต้องแตกต่างกันไปตามประเภทของสื่อ เช่น สื่อประเภทเรื่องราวต่อเนื่อง ก็จะต้องจัดทำบัตรเรื่อง เขียนบท ถ่ายทำ บันทึกเสียง ถ้าเป็นสื่อประเภทวีดิทัศน์ ก็ต้องเขียนโครงร่างการออกแบบทำพิมพ์เขียวก่อนเป็นต้น

2.8) ทดลองเบื้องต้น เป็นการทดลองเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องเบื้องต้น เช่น ภาษา ขนาด สัดส่วน และคุณภาพทางเทคนิคอื่น ๆ เป็นต้น อาจทำเป็นขั้นตอนย่อย ๆ เป็นต้นว่า ทดลอง 1 คน 3 คน 6 คน

2.9) ทดลองภาคสนามเป็นการนำสื่อไปทดลองกับกลุ่มผู้เรียนจริงแล้วเก็บรวบรวมข้อมูล ประสิทธิภาพของสื่อ นั้น ๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นก่อนการนำไปใช้จริง

2.10) การนำไปใช้และปรับปรุง การนำสื่อที่ผ่านการทดลองภาคสนามแล้วไปใช้อาจจะยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง เมื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จึงควรแก้ไขปรับปรุงเป็นระยะ

3) การเลือก ดัดแปลง หรือออกแบบสื่อ

การที่จะมีสื่อวัสดุที่เหมาะสมในการเรียนการสอน สามารถทำได้ 3 วิธีคือ

3.1) เลือกจากสื่อที่มีอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ในสถาบันการศึกษามักจะมีทรัพยากรที่สามารถใช้เป็นสื่อได้อยู่แล้วดังนั้น สิ่งที่ผู้สอนต้องกระทำคือ ตรวจสอบดูว่ามีสิ่งใดที่จะใช้เป็นสื่อได้บ้าง โดยเลือกให้ตรงกับลักษณะผู้เรียนและวัตถุประสงค์ของการเรียน เช่น สื่อที่มีอยู่มี

3.3) การออกแบบสื่อใหม่ กรณีที่ไม่มีสื่อเดิมอยู่ หรือสื่อที่มีอยู่แล้วไม่สามารถนำมาดัดแปลงให้ใช้ได้ตามที่ต้องการผู้สอนย่อมต้องมีการออกแบบและจัดทำสื่อใหม่ ซึ่งต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น ต้องให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการเรียนและลักษณะของผู้เรียน มีงบประมาณในการจัดทำเพียงพอหรือไม่ มีเครื่องมือและผู้ชำนาญในการจัดทำสื่อหรือไม่ เหล่านี้เป็นต้น

4) การใช้สื่อ

เป็นขั้นของการกระทำจริง ซึ่งผู้สอนจะต้องดำเนินการดังนี้

4.1) ดูหรืออ่านเนื้อหาในสื่อเหล่านั้นก่อนเป็นการเตรียมตัวล่วงหน้า เช่น ดูสไลด์หรือวีดิทัศน์เพื่อศึกษาเนื้อหาให้แม่นยำก่อนนำไปสอน หรืออ่านบทวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นร่วมด้วย

4.2) จัดเตรียมสถานที่ ที่นั่งเรียน อุปกรณ์เครื่องมือ และสิ่งต่าง ๆ เพื่อความสะดวกเรียบร้อยก่อนการสอนและควรต้องทดลองอุปกรณ์ที่จะใช้ก่อนว่าใช้ได้ดีหรือไม่

4.3) เตรียมตัวผู้เรียน โดยการใช้สื่อนำเข้าสูบทเรียน ถ้ามีการฉายวีดิทัศน์หรือภาพยนตร์ให้ชม ก็ควรจะต้องสรุปเนื้อหาเรื่องที่จะชมนั้นให้ผู้เรียนทราบเสียก่อนว่าเกี่ยวข้องกับเรียนอย่างไรบ้าง เป็นการแนะนำก่อนล่วงหน้าและเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้เรียน 2 - 4 ปี เด็กวัยนี้อยากรู้อยากเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง เด็กเคลื่อนไหวได้คล่องขึ้น และทรงตัวได้ดี เพราะกล้ามเนื้อแขนขาแข็งแรงมากขึ้น ทำให้ชอบเล่นที่ออกแรงมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิ่งเล่น กระโดด ปีนป่าย ม้วนกลิ้ง เตะ ขว้างลูกบอล และขี่จักรยานสามล้อ เป็นการฝึกกล้ามเนื้อใหญ่ให้แข็งแรงและเคลื่อนไหว กระฉับกระเฉงขึ้น สำหรับกล้ามเนื้อเล็กมีการควบคุมได้ดีขึ้น เด็กสามารถเล่นของเล่นที่ใช้นิ้วมือหยิบจับหรือหมุนได้ ประเภทภาพตัดต่อ ภาพต่อปลาย ไม้บล็อกหยอดกล่องรูปทรงกระดานหมุดซ้อนตอก เด็กจะชอบเล่นอิสระและเลียนแบบท่าทางของคนและสัตว์ การเล่นบทบาทสมมติจำลองสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยของเล่นที่เหมือนของจริงช่วยเสริมจินตนาการให้กับเด็กได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้เด็กสนใจฟังนิทาน เรื่องเล่า และดูหนังสือภาพ ชอบแสดง

2.1.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2546, หน้า 1-12) กล่าวว่าปรัชญาการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนั้นมุ่งพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง5ปีบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม โดยคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ การเรียนรู้ การเล่นของเด็กวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งต้องสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็กบนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับซึ่งต้องมีความหมายกับตัวเด็ก โดยให้โอกาสทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ หลักสูตรการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่ครอบคลุม ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ดังนี้ 1) ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี 2) กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน 3) มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข 4) มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม 5) ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะดนตรี การเคลื่อนไหว รักการออกกำลังกาย 6) ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย 7) รักธรรมชาติ

1) **การนำแผนการจัดกิจกรรมไปใช้** เป็นการนำหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยหรือแผนการจัดประสบการณ์ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตรในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้สอน พ่อแม่ หรือผู้ปกครอง และชุมชน ล้วน

2) **การจัดกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย** กิจกรรมการเล่นและของเล่นที่จัดให้เด็กปฐมวัย ควรส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างเสรีตามความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างเสรีตามความต้องการและความสนใจของเด็ก ตลอดจนมีการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับการเล่นที่เหมาะสมกับลักษณะพฤติกรรมการเล่นและความสามารถตามวัยของเด็ก โดยจัดให้มีบริเวณที่เล่นที่กว้างขวางและปลอดภัย รวมทั้งมีการสนับสนุนการเล่นโดยการสังเกต หรือเข้าไปมีส่วนร่วมเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการเล่นของเด็ก และจัดหาอุปกรณ์ของเล่นที่เหมาะสม ดังนี้

3) **กิจกรรมการเล่นของเล่นสำหรับเด็ก** วัย 0 - 1 ปี เด็กวัยนี้จะเรียนรู้จากการกระตุ้นประสาทสัมผัสให้เกิดการรับรู้และตอบสนองของสิ่งเร้ารอบตัวจากผู้อยู่ใกล้ซิดที่คอยดูแลสัมผัส โอบอุ้ม พุดคุย หยอกล้อเล่น และชี้ชวนให้ดูสิ่งต่าง ๆ รอบตัว กิจกรรมการเล่นที่ควรจัดให้ เป็นการเล่นหยอกล้อเด็กด้วยคำคล้องจอง มีการแสดงสีหน้าท่าทางและใช้เสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ให้เด็กสนใจ เช่น การเล่นปูไต่ การเล่นจ๊ะเอ๋ การเล่นจับปูด้า การเล่นซ่อนหาของ เป็นต้น ของเล่นสำหรับเด็กวัยนี้ ได้แก่ โมบายตะเพียน ของเล่นเขย่าหรือบีบให้เกิดเสียง ตุ๊กตาผ้ารูปสัตว์ ลูกบอลผ้า เป็นต้น

4) **กิจกรรมการเล่นและของเล่นสำหรับเด็ก** 1 - 2 ปี เด็กวัยนี้จะเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ และมีการกระทำซ้ำ ๆ แบบลองผิดลองถูกกับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย กิจกรรมการเล่นที่ควรจัดให้การเล่นสำรวจที่ใช้ประสาทสัมผัส และการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น การให้เด็กบริหารแขนขา การเล่นดิน - ทนายน - น้ำ การหยิบของตามคำบอก การเล่นขว้างปา หรือตอกของเล่นที่ไม่แตกหัก การขีดเขียนลากเส้นไปมาเป็นต้น ของเล่นสำหรับเด็กวัยนี้ ได้แก่ ของเล่นที่ลากจูงได้ ลูกบิดสีขนาดใหญ่และเชือกร้อย ลูกบอล กล้องกระดาษ

วัย 2 - 4 ปี เด็กวัยนี้จะเรียนรู้จากการสังเกต เลียนแบบและซักถามทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวจากผู้ใหญ่ เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในการสื่อความหมายกับผู้อื่น กิจกรรมการเล่นที่ควรจัดให้เป็นการเล่นสร้างสรรค์ที่让孩子ใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ออกมาเป็นการแสดงบทบาทสมมติ หรือผลงานทางศิลปะ เช่น การเล่นเป็นพ่อแม่ การเล่นขายของ การเล่นเป็นตัวละครในการ์ตูน การเล่นสร้างงานศิลปะ เป็นต้น ของเล่นสำหรับเด็กวัยนี้ ได้แก่ ของเล่นเลียนแบบของจริง ภาพตัดต่อ ดินน้ำมัน อุปกรณ์ศิลปะ ของใช้ในบ้านจำลอง พลาสติกสร้างสรรค์ ไม้บล็อก และหนังสือนิทาน

5) **กิจกรรมการเล่นและของเล่นสำหรับเด็กวัย 4 - 6 ปี** เด็กวัยนี้จะเรียนรู้จากการใช้ภาษาสื่อความหมายความเข้าใจกับผู้อื่น และการใช้เหตุผลในการทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ กิจกรรมการเล่นที่ควรจัดให้เป็นการเล่นที่เด็กสามารถสะท้อนความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กเรียนรู้ เช่น การวาดภาพและเล่าเรื่องราว การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นที่ใช้ทักษะการสังเกต เปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ การเล่นเกมง่าย ๆ เป็นกลุ่ม การแต่งเรื่องและเล่นบทบาทสมมติ การเล่นสร้างงานศิลปะ และการเล่นเกมการศึกษาหรือเกมแข่งขันง่าย ๆ ของเล่นสำหรับเด็กวัยนี้ ได้แก่ ของเล่นสร้างสรรค์ ตัวต่อประเภทต่าง ๆ เกมที่มีกติกาง่าย ๆ ไม้บล็อก และหนังสือนิทาน

6) **หลักการเลือกของเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย** ของเล่นเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งในการเล่นของเด็กที่ช่วยดึงดูดความสนใจในการเล่นให้กับเด็ก ของเล่นที่ดีอาจเป็นวัสดุสิ่งของที่มีอยู่รอบตัวในชีวิตประจำวันของเด็กก็ได้ นอกเหนือจากของเล่นที่ต้องซื้อหาในท้องตลาด ทั้งนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงคุณสมบัติที่เหมาะสมกับความสนใจของเด็กเป็นสำคัญ หลักเกณฑ์ในการเลือกของเล่นที่ควรคำนึงถึงมี 4 ประการ ดังนี้ความปลอดภัยในการเล่น ของเล่นสำหรับเด็กอาจทำด้วยไม้ ผ้า พลาสติก หรือโลหะ ที่ไม่มีอันตรายเกี่ยวกับผิวสัมผัสที่แหลมคม หรือมีชิ้นส่วนที่หลุดหรือแตกหักง่าย ตลอดจนทำด้วยวัสดุที่ไม่มีพิษภัยต่อเด็กในสิ่งที่ทา หรือส่วนผสมในการผลิต มีขนาดไม่เล็กเกินไปจนทำให้เด็กกลืนหรือหยิบใส่จมูกหรือเข้าปากได้ รวมทั้งมีน้ำหนักพอเหมาะที่เด็กสามารถหยิบเล่นได้ประโยชน์ในการเล่น ของเล่นที่ดีควรช่วยสร้างความสนใจของเด็ก ให้อยากรู้อยากเห็น มีสีสันสวยงามสะดุดตาเด็ก มีการออกแบบที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิดและจินตนาการที่จะเล่นอย่างริเริ่ม สร้างสรรค์ หรือแก้ปัญหา ช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวและการใช้มือได้อย่างคล่องแคล่ว ทั้งยังเสริมสร้างการพัฒนาการประสาทมือและตาให้

2.1.4 ด้านการจัดสภาพแวดล้อม มีความสำคัญต่อเด็กเป็นอันมาก เนื่องจากธรรมชาติของเด็กในวัยนี้สนใจที่จะเรียนรู้ ค้นคว้า ทดลอง และต้องการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว จึงควรจัดดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 86-90)

1) สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนควรจัดแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการประกอบกิจกรรมตามหลักสูตร คือ

1.1) พื้นที่อำนวยความสะดวกเพื่อเด็กและผู้สอน เช่น ที่แสดงผลงานของเด็ก ที่เก็บแฟ้มผลงานของเด็กรายบุคคล ที่เก็บเครื่องใช้ส่วนตัว ที่เก็บเครื่องใช้ของผู้สอนป้ายนิเทศ

1.2) พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมและการเคลื่อนไหว โดยพื้นที่ที่เด็กสามารถจะทำงานได้ด้วยตนเองและทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้โดยไม่รบกวนผู้อื่น

1.3) พื้นที่จัดมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์ จัดได้ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับสภาพของห้องเรียน ควรจัดส่วนที่ใช้เสียงดังและส่วนที่เงียบออกจากกัน เช่น มุมบลิ๊ก ควรอยู่ห่างจากมุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติอยู่กับมุมบลิ๊ก มุมวิทยาศาสตร์อยู่ใกล้มุมศิลปะ เป็นต้น ซึ่งควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วย คือ 1) ควรมีมุมเล่นอย่างน้อย 3-5 มุม 2) ควรได้มีการผลัดเปลี่ยนสื่อของเล่นตามมุมบ้างตามความสนใจของเด็ก 3) ควรจัดให้มีประสบการณ์ที่เด็กได้เรียนรู้ไปแล้วปรากฏอยู่ในมุมเล่น เช่น เด็กเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ผู้สอนอาจจัดให้มีการเลี้ยงหนอน หรือมีผีเสื้อตัวไฟใส่กล่องไว้ให้เด็กดูในมุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์ 4) เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดมุมเล่น 5) ควรเสริมสร้างวินัยให้กับเด็ก โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อเล่นเสร็จแล้วจะต้องจัดเก็บอุปกรณ์ทุกอย่างเข้าที่ให้เรียบร้อย

2) สภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน คือ การจัดสภาพแวดล้อมภายในอาณาบริเวณรอบ ๆ สถานศึกษา รวมทั้งจัดสนามเด็กเล่น เครื่องเล่นสนาม จัดระวางรักษาความปลอดภัยภายในบริเวณและนอกบริเวณ ดูแลรักษาความสะอาด ปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่นรอบ ๆ บริเวณสถานศึกษา ได้แก่

2.1) บริเวณสนามเด็กเล่น ต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร กล่าวคือ สนามเด็กเล่น ควรมีพื้นที่ผิวหลายประเภท เช่น ดิน ททราย หญ้า พื้นที่เหมาะสำหรับเล่นของเล่นที่มีล้อ รวมทั้งที่ร่ม ที่โล่งแจ้ง พื้นดินสำหรับขุด ที่เล่นน้ำ บ่อทราย พร้อมอุปกรณ์ประกอบการเล่นเครื่องเล่นสนามสำหรับปีนป่าย ทรงตัว ฯลฯ ทั้งนี้ต้องไม่ติดกับบริเวณที่มีอันตรายโดยหมั่นตรวจตราเครื่องเล่นให้อยู่ในสภาพแข็งแรง ปลอดภัยอยู่เสมอและหมั่นดูแลเรื่องความสะอาด

2.2) ที่นั่งเล่นพักผ่อนควรจัดที่นั่งไว้ได้ต้นไม่มีร่มเงา เพื่อจัดกิจกรรมกลุ่มย่อยหรือกิจกรรมที่ต้องการความสงบ

2.3) บริเวณธรรมชาติ ควรปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ พืชผักสวนครัวหากบริเวณสถานศึกษามีไม่มากนักอาจปลูกพืชในกระบะหรือกระถางก็ได้

3) การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน สามารถจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด อย่งไร การจัดกิจกรรมประจำวัน ควรยึดหลัก ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 44-57)

3.1) กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน ยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งเด็กวัย 3-4 ขวบ จะมีความสนใจช่วงสั้น ๆ ประมาณ 8-12 นาที

3.2) กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งที่เป็นกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3.3) จัดกิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ควรใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

3.4) การจัดกิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในและนอกห้องเรียนกิจกรรมที่ซ้ากล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กกิจกรรมที่เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มกิจกรรมที่เด็กหรือครูผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังควรจัดให้ครบทุกประเภท

3.5) ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ควรครอบคลุมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เช่น การเคลื่อนไหวและความคล่องแคล่ว ในการใช้อวัยวะต่าง ๆ โดยให้เด็กได้เล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก

การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกได้รับการตอบสนองตามความต้องการได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดี แสดงออกและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำ รักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น รับประทานอาหาร พักผ่อนนอนหลับ ขับถ่าย ทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนร่วม

การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนกเปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา เช่น จัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนา อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ศึกษาเอกสารสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษา ให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน

การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้ และเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์ สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เช่น เล่นบทบาทสมมติ ในมุมเล่นน้ำหรือทราย

3.6) ประเภทของการจัดกิจกรรมและประสบการณ์สำหรับเด็กระดับ ปฐมวัยนั้นมี 6 กิจกรรม คือ

3.6.1) กิจกรรมเสรีหรือการเล่นตามมุม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นอิสระตามมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน

3.6.2) กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการโดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก ตัด ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปักหมุด ฯลฯ

3.6.3) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระโดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ และอุปกรณ์อื่นมาประกอบการเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้จังหวะ และควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

3.6.4) กิจกรรมเสริมประสบการณ์หรือกิจกรรมในวงกลม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ โดยฝึกให้เด็กได้มีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนโดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปรายสาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษาศาสนาที่เชิญวิทยากรมาให้ความรู้

3.6.5) กิจกรรมกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียน เพื่อออกกำลังกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นทราย การเล่นน้ำ การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลอง การเล่นในมุมช่างไม้ การเล่นกับอุปกรณ์กีฬา การเล่นเกมการละเล่น

3.6.6) เกมการศึกษา เป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา เล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอดได้ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัยอายุ 3 ปี นั้นอาจกำหนดสัดส่วนของเวลาในแต่ละวันได้ตามตาราง ดังนี้

คู่มือหลักสูตรปฐมวัย กล่าวถึง การจัดกิจกรรมประจำวัน สำหรับเด็กในระดับปฐมวัยว่าสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 48)

8.00-8.30	รับเด็ก
8.30-8.45	เคารพธงชาติ สวดมนต์
8.45-9.00	ตรวจสุขภาพ ไปห้องน้ำ
9.00-9.20	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
9.20-10.20	กิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม
10.20-10.30	พัก (ของว่างเช้า)
10.30-10.45	กิจกรรมในวงกลม
10.45-11.30	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30-12.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00-14.00	นอนพักผ่อน
14.00-14.20	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20-14.30	พัก (ของว่างบ่าย)
14.30-14.50	เกมการศึกษา
14.50-15.00	เตรียมตัวกลับบ้าน

4) สภาพแวดล้อมภายในและการจัดมุมเสริมทักษะและการพัฒนาการเด็ก

การจัดสภาพแวดล้อมให้กับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยส่งเสริมพัฒนาการ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา หากจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมจะเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมให้กับเด็กปฐมวัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัยและธรรมชาติของเด็กปฐมวัย

4.1) การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย ควรคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

4.1.1) การจัดวางวัสดุควร จัดวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัยและพัฒนาการ เพื่อให้เด็กสามารถใช้หรือทำกิจกรรมได้สะดวก

4.1.2) วัสดุ อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น ครุภัณฑ์ ควรให้มีขนาด
เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

4.1.3) การจัดพื้นที่ในห้องเรียนควรจัดให้เหมาะสม เลือกที่ตั้ง
ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ และมุมประสบการณ์ โดยคำนึงถึง

ทำกิจกรรม

- ทิศทางลมเหมาะสม และแสงสว่างเพียงพอต่อการ

ปฏิบัติกิจกรรม

- มีแสงแดดส่องเหมาะสม ไม่รบกวนสายตาเด็กขณะ

- สร้างบรรยากาศให้ร่มรื่น
- ทุกจุดของห้องควรมีมองเห็นได้โดยรอบ
- จัดวาง/ตั้ง ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ ที่สะดวกต่อการ

ปฏิบัติกิจกรรม

4.1.4) สภาพแวดล้อมในห้องควรมีความปลอดภัย โดย

อุปกรณ์ สื่อ เครื่องเล่น

- พื้นห้องควรโล่ง กว้าง มีบริเวณนุ่ม มีบริเวณที่ตั้ง

- ตรวจสอบความเรียบร้อยของวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ และ
เครื่องเล่นหากชำรุดต้องรีบซ่อมแซมโดยเร็ว

4.2) การจัดมุมเสริมทักษะ และการพัฒนาเด็ก (มุมประสบการณ์)

มุมเสริมทักษะและการพัฒนาการเด็กหรือมุมประสบการณ์ เป็น
สถานที่จัดไว้ในห้องเรียนเพื่อให้เด็กได้เล่นสื่อและเครื่องเล่นประเภทต่าง ๆ โดยมุมเสริมทักษะและการ
พัฒนาการเด็ก (มุมประสบการณ์) จะมีสื่อและเครื่องเล่นจัดไว้ให้เด็กได้เล่น ซึ่งแต่ละมุมประสบการณ์จะมี
ลักษณะแตกต่างกัน ภายในห้องเรียนควรจัดมุมประสบการณ์ให้เด็กเล่นอย่างน้อย 5 มุมประสบการณ์
ทั้งนี้ ควรจัดมุมสงบกับมุมที่ส่งเสียงดัง ไว้ห่างกัน มุมที่เด็กต้องใช้สมาธิในการเล่นหรือทำกิจกรรมควร
อยู่ใกล้กัน มุมที่เล่นแล้วทำให้เกิดเสียงดังก็ควรอยู่ใกล้กัน เช่น มุมหนังสือกับ มุมเกมการศึกษาอยู่
ใกล้กันได้ มุมศิลปะกับมุมบล็อกอยู่ใกล้กัน เป็นต้น

4.3) มุมที่จัดให้เด็กได้เล่นมีดังต่อไปนี้

4.3.1) มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมวัด มุมหมอ มุมเกษตรกร ฯลฯ

จัดเพื่อให้เด็กได้เล่นในสิ่งที่ตนชอบ เรียนรู้บทบาทหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัว สังคม สิ่งที่จะได้ควบคุมกันมา คือ การใช้ภาษา การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน การพัฒนาทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญา

สื่ออุปกรณ์ที่จัดในมุมนี้ ได้แก่ เครื่องครัว เครื่องใช้ในบ้าน เช่น เสื้อ หมอน กระຈก ตุ๊กตา เสื้อผ้าตุ๊กตา เครื่องแบบของคนอาชีพต่าง ๆ เช่น หมอ ตำรวจ ทหาร เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น กระบุง ตะกร้า ไม้คาน เครื่องมือจับปลา รองเท้า และเสื้อผ้าที่ไม่ใช้แล้ว สำหรับเด็กแสดงบทบาทสมมติ อุปกรณ์เหล่านี้ควรทำขึ้นวางหรือจัดวางไว้ในลังไม้ ลังกระดาษ แยกเป็นหมวดหมู่ ไม่ควรใช้ของที่ทำด้วยแก้ว กระจกหรือพลาสติกที่ใช้เป็นอันตรายกับเด็ก

4.3.2) มุมหนังสือ

แม้จะไม่มีการสอนอ่านเขียน สำหรับเด็กระดับปฐมวัย แต่การหาภาพสวย ๆ นิทานภาพมาจัดวางไว้ย่อมเป็นสิ่งจูงใจให้แก่เด็กได้มาจับต้องเปิดดู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านไปโดยไม่รู้ตัว สิ่งประกอบสำหรับมุมนี้คือ เสื้อ หมอน รูปทรงต่าง ๆ จะช่วยจูงใจให้เด็กอยากนั่งนอนอ่านในท่วงท่าสบาย ๆ ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ทั้งที่อ่านไม่ได้ แต่ก็สนุกสนานเพลิดเพลินกับรูปสวย ๆ เหล่านั้น

4.3.3) มุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์

เป็นมุมที่เด็กจะศึกษาหาความรู้ด้วยการสังเกตทดลองด้วยตนเอง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ เช่น เครื่องชั่ง ตัวอย่างพืช เปลือกหอย สาลี กระดาษ หินชนิดต่าง ๆ ฯลฯ นำมาจัดวางไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

4.3.4) มุมบล็อก

บล็อก หมายถึง แท่งไม้หรือวัสดุทดแทนอย่างอื่น เช่น ก่ออิฐดินต่าง ๆ บล็อกแต่ละชุดอาจมีแบบและจำนวนแตกต่างกัน บางชุดมีขนาดเล็ก มีจำนวนเพียง 20 ชิ้น บางชุดก็มีขนาดใหญ่ จำนวนอาจมากถึงว่า ร้อยชิ้น บล็อกเหล่านี้อาจทำขึ้นเองได้จากเศษไม้นำมาตกแต่งให้เป็นรูปทรง ข้อควรระวังคือต้องขัดให้เรียบร้อย ไม่มีเหลี่ยมแยกเก็บใส่กล่องหรือลังไว้ ถ้าไม่ต้องการเกิดเสียงรบกวนเวลาเล่นก็หาเสื้อปุรงรับมุมนี้ไว้ พอที่เด็กจะนั่งเล่นได้คราวละ 3-4 คน และควรให้ห่างจากมุมหนังสือที่ต้องการความสงบเงียบ

4.3.5) มุมเกมการศึกษา

พลาสติกสร้างสรรค์ เครื่องเล่นสัมผัส ในมุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้ทางสายตา การคิดหาเหตุผล และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยเกมการศึกษา พลาสติกสร้างสรรค์ กล่องหยอดบล็อก ลูกบิด สำหรับร้อยอาจะมีแบบร้อยไว้ให้เด็กด้วย

4.3.6) มุมเครื่องเล่นสัมผัส

มุมนี้เป็นมุมที่ฝึกเด็กในเรื่องการรับรู้ทางสายตา การสังเกต การเปรียบเทียบ การจัดหมวดหมู่ ภาษา การคิดหาเหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ และการทำงานสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ ประกอบไปด้วยสื่อ เครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น พลาสติกสร้างสรรค์ กล่องหยอดบล็อก ลูกบิดสำหรับร้อย ฯลฯ

4.3.7) กระบะทราย

กระบะทรายในมุมห้องเรียน จัดไว้เพื่อให้เด็กมีโอกาสตกแต่งกระบะทรายเกี่ยวกับเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เช่น เรื่องบ้านจัดแบ่งเป็นส่วน ส่วนที่เป็นบ้าน ต้นไม้ รั้ว คน สัตว์เลี้ยง จึงต้องจัดหาอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องไว้ ควรวางกระบะให้อยู่ในระดับที่เด็กจะยืนเล่นได้ และเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้ เช่น ถ้วยตวง ขวด ซ้อน ตัวสัตว์พลาสติก ต้นไม้จำลอง ฯลฯ เพื่อให้เด็กนำมาจัดตามความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง

2.2 การสร้างความสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากำกับและสนับสนุนการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อการศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยใช้กระบวนการ 5 ร คือ ร่วมคน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และ ร่วมรับผลจากการวิเคราะห์เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของบ้าน ชุมชนให้มีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กครูผู้ดูแลเด็กควรมีบทบาทสร้างและเชื่อมโยงให้บ้านและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รับทราบข้อมูลการจัดการศึกษาและการวัดประเมินผลทางการศึกษา อันจะส่งผลให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นการสืบสานวัฒนธรรมเพื่อหล่อหลอมให้เด็กมีคุณภาพตามที่ชุมชนมุ่งหวัง

2.2.1 ความสำคัญของบ้านและชุมชน

บ้าน หมายถึง สถานศึกษาแห่งแรกของเด็ก สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ จากบ้านสู่สถานศึกษาและจากสถานศึกษาสู่บ้านชุมชน หมายถึง ส่วนราชการ เอกชน และแหล่ง การเรียนรู้ ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีเป็นแหล่งที่ส่งเสริมและพัฒนากการเรียนรู้แก่เด็กในด้านการอยู่ ร่วมกันในสังคมสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ความเป็นมาและสภาพความเป็นอยู่ของสังคมพ่อแม่ ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการส่งเสริมให้เด็กได้รับการศึกษาและ พัฒนาการที่ เหมาะสมแก่วัยและเป็นผู้เชื่อมโยงการเรียนรู้ของเด็กระหว่างบ้านกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ความสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน หมายถึง การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการประสานงาน การให้บริการ แนะนำการขอรับความช่วยเหลือสนับสนุน จากบ้าน และชุมชน รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครองเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ได้ประสบผลสำเร็จ

2.2.2 ลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์กับบ้านและชุมชน

1) การมีส่วนร่วมระหว่างบ้านและชุมชน

- 1.1) การเป็นคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- 1.2) การวางแผนพัฒนาศูนย์ฯ
- 1.3) การเป็นวิทยากร / ที่ปรึกษา
- 1.4) การประชุมและร่วมกิจกรรม
- 1.5) การเป็นคณะกรรมการผู้ปกครอง
- 1.6) การส่งเสริมการศึกษา สื่อวัสดุ อุปกรณ์ ทางการศึกษา
- 1.7) การจัดแหล่งการเรียนรู้
- 1.8) การสร้างระบบเครือข่ายพัฒนาศูนย์ฯ
- 1.9) การเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรม คุณธรรม และวิชาชีพ

2) การสร้างความสัมพันธ์

- 2.1) แจ้งข่าวสารเหตุการณ์ ติดต่อ ประสานงาน
- 2.2) แจ้งผลการพัฒนาการของเด็ก
- 2.3) ประชุมชี้แจง (ปฐมนิเทศผู้ปกครอง)
- 2.4) ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ฯ
- 2.5) การเยี่ยมบ้าน
- 2.6) การศึกษานอกสถานที่จากแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ฯลฯ

2.3 การนิเทศการศึกษา

มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งให้ความช่วยเหลือแนะนำครูให้ปรับปรุงการจัดกิจกรรม สื่อการเรียน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ถูกต้องและเหมาะสมให้กับเด็ก โดยอาศัยความร่วมมือจากครูระดับปฐมวัยและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่าย ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาการแก่เด็ก (ศิริวรรณ บั๊กซี่, 2537, หน้า 35) ซึ่งการนิเทศงานอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอ เป็นหัวใจสำคัญให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพโดยกิจกรรมนิเทศการศึกษาระดับปฐมวัยมีรูปแบบต่าง ๆ กัน ดังนี้ 1) การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมของครูผู้สอน 2) การสังเกตการณ์สอนหรือการจัดการประสบการณ์ในชั้นเรียน เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงพฤติกรรมการสอนหรือการจัดประสบการณ์ของครู 3) การให้ศึกษาจากตำราเป็นวิธีการมอบหมายงานให้ทำแล้วนำความรู้ที่นำมาถ่ายทอดแก่คณะครูอีกต่อหนึ่ง 4) การให้คำปรึกษาหารือ ทำได้ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม 5) การสนทนาทางวิชาการ จัดให้มีการประชุมครูโดยกำหนดให้มีผู้นำสนทนาในเรื่องที่น่าสนใจ 6) การสาธิตการสอนหรือการจัดประสบการณ์ เพื่อเข้าใจวัตถุประสงค์ร่วมกัน 7) การพาครูไปศึกษานอกสถานที่โดยกำหนดวัตถุประสงค์มอบหมายภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติและให้ผู้รับผิดชอบรายงานผลการไปศึกษานอกสถานที่ทุกครั้ง 8) การบริการเอกสารทางวิชาการ โดยโรงเรียนมีหนังสือค้นคว้าและอ้างอิงทางวิชาการสำหรับครู (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 30-31 อ้างอิงใน มหัทธ ศรีหมุดกุล, 2545, หน้า 16-17)

2.4 การวัดและประเมินผล หมายถึง การประเมินว่าเด็กมีความพร้อมทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาเพียงใด ซึ่งครูสามารถทำการประเมินได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อจะได้พัฒนาในส่วนที่ยังบกพร่องอยู่ อาจทำได้หลายวิธี สรุปได้ดังนี้ 1) การสังเกต ขณะเด็กทำกิจกรรมเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเพื่อเป็นข้อมูลการเลือกกิจกรรมพัฒนาเด็กต่อไป 2) การสนทนา ทำให้ทราบพัฒนาการทางภาษาและความคิดของเด็กเพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหา 3) การสัมภาษณ์หรือการทดสอบปากเปล่า ทำให้ครูทราบพัฒนาการทางภาษาการพูดที่บกพร่อง เช่น พูดไม่ชัด และทำให้ทราบพัฒนาการทางสติปัญญา ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า 4) การสะสมผลงาน โดยเก็บเป็นระยะ ๆ และเรียงลำดับวันที่ทำ จะช่วยให้ทราบพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง 5) การใช้แบบทดสอบที่เป็นรูปภาพ เป็นการบันทึกคะแนนอย่างเป็นหลักฐานเพื่อให้ครูทราบข้อมูลที่ (ราศี ทองสวัสดิ์, 2529, หน้า 350-351) ซึ่งควรยึดหลักดังนี้ 1) ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก 2) ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องตลอดปี 3) สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน 4) ประเมินอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผน การเลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเสิงสาง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า 1) ด้านบุคลากร ขาดบุคลากรทางศึกษาที่มีวุฒิและความรู้ตรงตามสาขาวิชา และความต้องการของชุมชน ต้องการแนวทางการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร ส่วนความคาดหวัง พบว่าควรพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถตามความต้องการของท้องถิ่น 2) ด้านการเงินขาดงบประมาณรองรับการถ่ายโอนการจัดการศึกษา ความต้องการและความคาดหวังที่สอดคล้องกันคือ ควรมีการจัดทำบัญชีการเงินและพัสดุอย่างเป็นระบบและตรวจสอบได้ 3) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ขาดวัสดุอุปกรณ์และบุคลากรที่มีความรู้ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ ส่วนความคาดหวัง พบว่าควรใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษา 4) ด้านการบริหารจัดการ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในการถ่ายโอนการจัดการศึกษา ต้องการให้มีการควบคุมกำกับ นิเทศ การจัดการศึกษาของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่วนความคาดหวัง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการประสานงานและร่วมมือในการจัดการศึกษากับหน่วยงานอื่น 5) ด้านโครงสร้างและนโยบาย ขาดการกำหนดโครงสร้างการบริหารการศึกษาที่ชัดเจน มีความต้องการและความคาดหวังที่สอดคล้องกัน คือ ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 6) ด้านผลผลิตและการบริหาร องค์กรปกครอง

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (2542, หน้า 21) ได้ทำการวิจัยเรื่องการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลเกือบทั้งหมดต้องการจัดการศึกษาด้วยตนเองเนื่องจากจะทำให้การศึกษาตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง สำหรับอำนาจการบริหารจัดการที่ต้องการนั้นต้องการอำนาจการบริหารงานบุคคล การบริหารงานวิชาการ และการบริการงานงบประมาณ ส่วนระดับการศึกษาที่ต้องจัด เห็นว่าขึ้นอยู่กับความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง ในด้านปัญหาอุปสรรคที่เห็นว่าอาจจะเกิดขึ้น คือ ปัญหาการยอมรับจากภายนอกเกี่ยวกับความรู้และความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นเรื่องที่องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่งจะต้องพัฒนาตนเอง

วีระพงศ์ เดชบุญ และคณะ (อ้างอิงใน ประภาพรรณ ไชยวงษ์, 2544, หน้า 20) ทำการวิจัยเรื่องความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตการศึกษา 10 พบว่าผู้นำขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้แก่ ประธานคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมในด้านการเห็นประโยชน์ของการศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการมีความรู้เรื่องการศึกษา การมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาและความพร้อมในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา พบว่ามีปัญหางบประมาณมีจำกัด บุคลากรขาดความรู้ด้านการจัดศึกษาการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับองค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อยและขาดการวางแผนร่วมกัน

ประภาพรรณ ไชยวงษ์ (2544, หน้า 199-208) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริง องค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่จัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมากกว่าการศึกษาในระบบการศึกษา ในระบบจัดระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษานอกระบบที่จัดมากที่สุด คือ จัดอบรมด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษาตามอัธยาศัยครอบครัวจัดการศูนย์กีฬาันทนาการและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เรื่องที่ดำเนินการส่วนใหญ่คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กนักเรียนและการประชาสัมพันธ์ให้ส่งเด็กเข้าเรียน สำหรับการมีส่วนร่วมใน

ปรัชญา ชุ่มนาเสียว (2544) ได้ศึกษาเรื่องความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการนํานโยบายการจัดอนุบาล 3 ขวบไปปฏิบัติ ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกในแต่ละด้านพบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีระดับความพร้อมด้านโครงสร้างองค์การ ความพร้อมด้านงบประมาณ ความพร้อมด้านบุคลากร และความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่าผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ มีความเข้าใจนโยบาย มีความรู้ความสามารถในการวางแผน มีภาวะผู้นำและมีทัศนคติต่อการนํานโยบายไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยทั้งหมดไม่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล

นิตยา เงินประเสริฐศรี และคณะ (2545, หน้า 1-3) ได้ศึกษาเรื่องความเหมาะสมในการถ่ายโอนสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเสนอสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ความพร้อมของบริบททางกฎหมาย และการเมืองการปกครองของไทย ยังไม่พร้อมรับนโยบายการถ่ายโอนสถานศึกษา กล่าวคือ 1) ยังมีความเข้าใจที่สับสนและขัดแย้งในการตีความตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฉบับ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 2) การเมืองและการปกครองในระดับท้องถิ่นยังไม่เข้มแข็งไม่เป็นอิสระจากระบบอำนาจอิทธิพล และประชาคมในท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง 3) นโยบายการถ่ายโอนสถานศึกษาเกิดจากระดับบน และเป็นการบังคับด้วยกฎหมาย ขาดการมีส่วนร่วมในระดับล่างและ 4) ท่าทีของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เป็นไปในทางที่สนับสนุนนโยบายการถ่ายโอนสถานศึกษา

2. ทรรศนะจากกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในระดับปฏิบัติ 3 ฝ่าย สรุปได้ว่า 1) ฝ่ายรับโอน คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีความเห็นว่านโยบายถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาเหมาะสมตามหลักการกระจายอำนาจ และเป็นภารกิจที่ต้องรับโอนตามกฎหมายแต่ควรขึ้นอยู่กับระดับขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและเห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่พร้อมรับภาระในการจัดการศึกษา 2) ฝ่ายถูกโอน คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เห็นว่านโยบายถ่ายโอนภารกิจการศึกษาไม่เหมาะสมกับบริบทของไทยในขณะนี้ เพราะองค์กรท้องถิ่นและประชาคมยังไม่เข้มแข็ง โดยเฉพาะผู้บริหารขององค์กรท้องถิ่นส่วนมากไม่มีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีความพร้อมในการจัดการศึกษา 3) ฝ่ายประชาชน คือ ผู้รับบริการมีความเห็นด้วยกับหลักการกระจายอำนาจแต่ไม่ศรัทธาเชื่อมั่นในความพร้อมของการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นจึงไม่เห็นด้วยกับการถ่ายโอนกิจการศึกษา

ลือชัย บุญคุ้ม (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตจังหวัดนครปฐม พบว่า 1) สภาพการจัดการศึกษาปฐมวัยขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตจังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมากทุกเรื่อง 2) ปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ด้านครูพี่เลี้ยงหรือผู้สอนขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรม การวัดและประเมินพัฒนาการของเด็ก ยังไม่มีอาคารสถานที่เป็นของตนเอง ขาดงบประมาณ สื่อ อุปกรณ์ และเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็กอย่างเพียงพอ การประชาสัมพันธ์สื่อสารกับผู้ปกครองมีน้อยเกินไป ผู้ปกครองให้เวลาดูแล ช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาการเด็กน้อย สำหรับแนวทางแก้ไขข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการพัฒนาครูพี่เลี้ยงหรือครูผู้สอน ด้วยการให้ศึกษาต่อ การฝึกอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน และการสนับสนุนเอกสารทางวิชาการ ควรจัดให้มีการนิเทศ ติดตามช่วยเหลือแนะนำ โดยศึกษานิเทศก์ หรือผู้มีประสบการณ์เฉพาะด้าน ควรจัดตั้งงบประมาณ หรือประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดหาอาคารสถานที่ สื่อ อุปกรณ์ เครื่องเล่นสนาม ให้เพียงพอ รวมทั้งสนับสนุนให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพบปะ และรับรู้ข่าวสารข้อมูลในการจัดการศึกษา

เบญจา ลิขิตยักรวรา (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการจัดการศึกษาในจังหวัดราชบุรีพบว่าโดยภาพรวมระดับบทบาทที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลางและบทบาทที่คาดหวังอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทที่ปฏิบัติจริง อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ส่วนบทบาทที่คาดหวัง อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ด้านการบริหารจัดการและด้านการบริหารทรัพยากรและเทคโนโลยี เมื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริง

วันทนา ชันเทศ (2547, หน้า 60-61) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดสวัสดิการสังคมด้านการพัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนครปฐม พบว่าการจัดสวัสดิการสังคมด้านการพัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนครปฐม ทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการจัดโครงการอาหารกลางวันมีระดับมากที่สุด รองลงมา คือการจัดสนามเด็กเล่น การจัดการศูนย์พัฒนาเด็ก การจัดอาหารเสริม และการส่งเสริมสุขภาพเด็กตามลำดับ ส่วนในด้านการเปรียบเทียบการจัดสวัสดิการสังคมด้านการพัฒนาเด็กเล็ก พบว่าการจัดทำแผนการจัดสวัสดิการสังคมด้านการพัฒนาเด็กเล็กและการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แตกต่างกัน ส่วนระดับชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลและจำนวนหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบที่แตกต่างกันมีการจัดสวัสดิการสังคมด้านการพัฒนาเด็กเล็กไม่แตกต่างกันจากเอกสารงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางเพื่อตอบสนองของความต้องการของท้องถิ่นและประชาชน ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาของรัฐโดยให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของการศึกษาเป็นอย่างยิ่งแต่ยังไม่พร้อมรับนโยบายการถ่ายโอนสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่ เพราะองค์กรท้องถิ่นและประชาคมยังไม่เข้มแข็งประชาชนขาดความศรัทธาความเชื่อมั่นในความพร้อมโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เล็กที่สุดยังไม่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาได้ในทุกระดับ ลักษณะการดำเนินการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้นส่วนใหญ่ยังคงดำเนินการได้ในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนและการประชาสัมพันธ์ให้ส่งเด็กเข้าเรียนและการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา โดยการจัดการศูนย์พัฒนาเด็ก เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนในระดับต่อไป ซึ่งการดำเนินการส่วนใหญ่มีความพร้อมอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ด้านโครงสร้างองค์กร งบประมาณ บุคลากรและด้านวัสดุอุปกรณ์ โดยสามารถดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวัน สนามเด็กเล่น อาหารเสริม และการส่งเสริมสุขภาพเด็ก ได้เท่าที่ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่การมีงบประมาณและรายได้ที่

นิตยา เงินประเสริฐศรี และคณะ (2545, หน้า 7-8) กล่าวถึงการบริหารจัดการศึกษาของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้แก่มลรัฐและองค์กรท้องถิ่น ทั้งนี้องค์กรท้องถิ่น เช่น เมืองและเทศบาลไม่ได้เป็นผู้บริหารจัดการศึกษาของท้องถิ่น แต่ช่วยสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยมีองค์กรการศึกษาท้องถิ่นที่เรียกว่า เขตการศึกษา (School District) เป็นผู้บริหารจัดการศึกษาของท้องถิ่น โดยเขตการศึกษาจัดตั้งขึ้นมาคู่ขนานกับองค์กรท้องถิ่น และมีอาณาเขตทับกับเมืองเป็นส่วนใหญ่ มีคณะกรรมการการศึกษาเขตการศึกษา (District Board of Education) และศึกษาธิการเขต (Superintendent) เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารงานของเขตการศึกษา ทั้งนี้เขตการศึกษามีหน่วยงานในสังกัด คือ สำนักงานเขตการศึกษาและสถานศึกษา ร่วมกันรับผิดชอบจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ต่ำกว่าอุดมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ในด้านการจัดสรรงบประมาณ การบริหารวิชาการ และการประกันคุณภาพ ในการบริหารงานบุคคลส่วนใหญ่ให้สถานศึกษาบริหารจัดการเอง ในด้านงบประมาณมลรัฐจะจัดสรรงบประมาณอุดหนุนให้ประมาณร้อยละ 50 จากองค์กรท้องถิ่นร้อยละ 40 และจากรัฐบาลกลางประมาณร้อยละ 10 ส่วนด้านการบริหารจัดการนั้นมลรัฐจะมีกระทรวงการศึกษาระดับมลรัฐ (Department of Education) มีอำนาจในการกำหนดหลักสูตรในสถานศึกษาของรัฐ กำหนดเป้าหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียน และติดตามประเมินผลการศึกษา ส่วนรัฐบาลกลางจะมีกระทรวงศึกษาธิการทำหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และมาตรฐานการศึกษาระดับชาติ เพื่อเป็นกรอบให้มลรัฐต่าง ๆ ได้พิจารณาปรับปรุงการศึกษาตามความเหมาะสมของตนแนวทางของการจัดการศึกษาในสหรัฐอเมริกาสะท้อนให้เห็นถึงการกระจายอำนาจให้แก่เขตการศึกษาโดยเฉพาะกระจายอำนาจให้โรงเรียนที่มีความพร้อมซึ่งสามารถขอเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐ (Charter School) ได้โดยสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการศึกษาของตนเอง (School-Based Management: SBM) ทำให้

พอลลอซซี (Pallozzi, 1981, pp. 14-84) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจของเรียนเรียนท้องถิ่นในมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่ารูปแบบที่ใช้ในการจัดการศึกษาควรขยายออกไปในรูปแบบของชุมชนเมืองด้วย การจัดการศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่นควรร่วมมือกันทั้งสองฝ่ายโรงเรียนไม่ควรติดอยู่กับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรเสนอนโยบายที่ตรงกับความสามารถของตน และสิ่งที่โรงเรียนควรคำนึงถึง คือ ความรับผิดชอบกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นและอยู่ในวิสัยที่เป็นไปได้การปฏิบัติจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

สมิท (Smith, 1971, pp. 23-27) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทตัวแทนประชาชนในการวางแผนและพัฒนาการศึกษาพบว่า 1) คณะกรรมการ ผู้บริหารโรงเรียนและประชาชนมีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนาการศึกษา 2) คณะกรรมการจากประชาชนไม่เห็นด้วยกับเรื่องต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว โดยที่คณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรับรู้ 3) คณะกรรมการโรงเรียนและผู้บริหารเห็นพ้องต้องกันว่าโรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิมมาก หากได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนจากเอกสารงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าการบริหารจัดการศึกษาในต่างประเทศนั้นจะเน้นการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรท้องถิ่น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนรัฐบาลกลางทำหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และมาตรฐานการศึกษาระดับชาติ เพื่อเป็นกรอบให้มลรัฐต่าง ๆ ส่วนมลรัฐและองค์กรท้องถิ่นจะสนับสนุนด้านงบประมาณให้โรงเรียน ส่วนเขตพื้นที่การศึกษาสนับสนุนด้านวิชาการ สถานศึกษามีอำนาจเต็มในการบริหารวิชาการ การประกันคุณภาพ และการบริหารงานบุคคล โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบของคณะกรรมการ